כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת קדושים ■ נצח שבגבורה ■ כ"ו ניסן ה'תשע"ו ■ 04.05.2016 ■ גליון מס' 375

תפוצה לכל קהילות ישראל

ואהבת לרעך כמוך

/ הרב יעקב הלוי פילבר

"אהבת ישראל" היא מצוה מפורשת בתורה ככתוב: "ואהבת לרעך כמוך". ואהבה הזו אינה אהבה אפלטונית בלבד אלא היא צריכה להיות מלווה במעשים, כמו שכתב הרמב"ם (הל' דעות פ"ו ה"ג): "לספר בשבחו ולחוס על ממונו" ובהל' אבל (פי"ד ה"א) פירט זאת הרמב"ם יותר: "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכנים הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך" ודווקא מפני שהמצווה הזו מחייבת מעשים צריכים אנו להבין מהי כוונת התורה במילה "כמוך", על הכוונה הזו נחלקו הרמב"ן והרמב"ם.

הרמב"ן בפירושו לתורה (ויקרא יט יז) מביהר ש"כמוך" הוא לאו דווקא: "וטעם 'ואהבת לרעך כמוך' הפלגה, כי לא יקבל לב האדם שיאהב את חברו כאהבתו את נפשו, ועוד שבא רבי עקיבא ולימד: 'חייך קודמין לחיי חברך'. אלא מצות התורה שיאהב חברו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל טוב, ויתכן (לפרש פירוש זה) בעבור שלא אמר: 'ואהבת את רעך כמוך' השווה אותם במילת "לרעך"... ולא שישווה אליו אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה, ויצווה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלבו, אבל יאהב ברבות הטובה לחברו כאשר אדם עושה לנפשו ולא יתן שיעורין באהבה" לפי שיטתו של הרמב"ן מבינים אנו מדוע שינה הלל באמירתו לגר שרצה להתגייר: "דעלך סני לחברך לא תעביד" בניסוח שלילי, ולא כדרך שכתבה התורה: "ואהבת" בניסוח חיובי, כי האהבה אינה כמוך ממש. אבל מה שהביא הרמב"ן ראיה לשיטתו מדברי רבי עקיבא ש"חייך קודמים", כבר עמד על כך המהר"ל מפראג (נתיב אהבת הריע פ"א) וכתב: "ואל יקשה לך הרי דרש רבי עקיבא 'וחי אחיך עמך - חייך קודמין לחיי חברך', ואיך יהיה מקיים 'ואהבת לרעך כמוך'? כי דבר זה ענין אחר, דלענין חייו בוודאי חייו קודמים, רק לענין האהבה שיהיה אוהב אותו, בזה בוודאי יהיה אוהבו כמותו". המהר"ל מבחין בין התייחסות לעצם החיים שכאן חיי עצמו קודמים לחברו, להתייחסות בתוך מסגרת החיים, שכאן צריך לחלוק בשווה את האהבה עם חברו.

הרמב"ם בשלושה מקומות מביא את מצוות "אהבת ישראל" ובכולם דעתו היא ש"כמוך" הוא ממש. האחד בהל' דעות (פ"ו ה"ג) שכתב: "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר: 'ואהבת לרעך כמוך' - לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו". וכשיטת הרמב"ם מבואר במשנה (אבות): "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. . . יהי ממון חברך חביב עליך כשלך". המקום השני בספר המצוות (עשה רו) כתב הרמב"ם: "מה שירצה הוא ארצה אני בשבילו, וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו". ובמקום שלישי בהלכות אבל (פי"ד ה"א) ניסח הרמב"ם את הדברים כך: "כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותם לאחיך בתורה ובמצוות". אלא שלשיטת הרמב"ם צריך להסביר את השינוי בדברי הלל, מדוע הוא מנסח זאת בלשון שלילית ולא כפי שניסח זאת הרמב"ם בלשון חיובית? ומיישבים את הקושי הזה כך: אכן צודק הרמב"ן שהדרישה לאהוב את חברך כמוך היא נעלה מיכולת האדם, כדברי הרמב"ן: "כי לא יקבל לב האדם שיאהב את חברו כאהבתו את נפשו", אבל זה נכון בכל אדם, מה שאין כן זרע קודש בני אברהם יצחק ויעקב, שאליהם מופנה הכתוב: "ואהבת לרעך כמוך", מדרגה זו הולמת את שורש נשמתם ואפשר לדרוש מהם דרישה כזו. אבל הלל את דבריו אמר לגוי טרם שהתגייר, ואילו היה מנסח את הצו בלשון חיובית היה הדבר למעלה מבינתו ולא היה מתגייר, על כן אמר את הדרישה בלשון המובנת גם לגוי, דרישה שהוא יכול לקבל אותו.

את טענתו של הרמב"ן: "כי לא יקבל לב האדם שיאהב את חברו כאהבתו את עצמו" אפשר ליישב

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שוויית חורף
חלק מהציבור אינו זוכר לקרוא קריאת שמע שוב (כשם שאינו זוכר לספור ספירת העומר), האם כדאי לבטל את המניין המוקדם בשבתות הללו? ...
המשך בעמי 2

קדשים תהיו
ויאמר ה' אל משה לאמר. דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם...
המשך בעמי 3

סיפור לשבת
ולא תשבעו בשמי לשקר
דמותו של הערבי שהתדפק על דלת ביתו של רבי יהודה בן-עטר, אב בית-הדין בעיר פאס שבמרוקו...
המשך בעמי 4

שביבים
■ ממנהגי החסידים בספירת העומר
■ מכים בחומה בפטישים
■ "סיום" על דף
■ שבע באמת
■ ואהבת לרעך
המשך בעמי 5

על פי דברי הירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד) השואל: איך אפשר לדרוש מבן אדם שיאהב את חברו כגופו? ומשיב במשל: אדם אחד היה מחתך בשר בסכין שבידו, ובטעות יד ימין חתכה את יד שמאל ופצעה אותה, וכאן שואל הירושלמי: האם תחזור היד הפגועה ותפצע את היד שפגעה בה? ואת המשל הזה מסביר שם "קרבן העדה" (ממפרשי הירושלמי): "כן הדבר הזה, כיון שכל ישראל גוף אחד, דין הוא שלא ינקום מחברו, (מפני שהנוקם בחברו סופו ש)הוא כנוקם מגופו". במצב כזה כאשר יראה האדם את חברו כחלק ממנו אזי גם האדם האנוכי ביותר יאהב את רעהו כמו את עצמו מפני שבאהבתו את חברו בעצם הוא אוהב את עצמו. ■

שו"ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

אלמוני: במהלך שבתות הקיץ נהוג אצלנו בקהילה לקבל את השבת מוקדם על ידי תפילת קבלת שבת וערבית מוקדמת לאחר פלג המנחה, וזאת עקב הילדים הקטנים שלא יוכלו להישאר ערים לסעודת השבת אם נקבל את השבת בזמן הרגיל.

כמובן שאנו מקפידים על כל ההלכות הקשורות לעניין, כגון תפילת מנחה דווקא קודם פלג המנחה, וכן להזכיר לציבור בסוף התפילה לא לשכוח לקרוא קריאת שמע שוב לאחר צאת הכוכבים וכו'.

אמנם בשבתות האלו שבין פסח לעצרת שבהם מקיימים גם את מצוות ספירת העומר, אני בתור גבאי בית הכנסת - נבוך בדבר, שהנה ברור לי שעל אף שאני מודיע לציבור לא לשכוח לספור ספירת העומר לאחר צאת הכוכבים (ביחד עם קריאת שמע) מכל מקום חלקים נרחבים מהציבור שוכח לעשות כן, ורבים מהם לא נזכרים גם למחרת במהלך היום לספור בלא ברכה, ונמצא שבגלל שקיבלו את השבת מוקדם שוב לא יוכלו לקיים את מצוות ספירת העומר, והדבר חוזר עצמו בכל שנה ושנה.

האמת היא שתמיד הסתפקתי בכל הכדאיות של המניין המוקדם בגלל שחלק מהציבור אינו זוכר לקרוא קריאת שמע שוב (כשם שאינו זוכר לספור ספירת העומר) אבל הראה לי תלמיד חכם אחד את דברי המשנה ברורה[א] שאף על פי כן טוב הדבר לקבל את השבת מוקדם, אבל ספירת העומר מה יהא עליה? ובפרט שמפסיד לא רק את הספירה של אותה שבת אלא את כל הספירות הבאות עד חג השבועות!

שאלתי היא: האם בגלל המצב הזה כדאי לבטל את המניין המוקדם בשבתות הללו? האם יש לרב פתרון אחר לכך?

תשובה: נראה לעניות דעתי להציע פתרון למצב שהשואל מתאר באופן שגם יהיה אפשר לקבל את השבת מוקדם וגם יהיה אפשר להמשיך לקיים את מצוות ספירת העומר בברכה אף במקרה של שכחה לספור לאחר צאת הכוכבים, אבל קודם לכן אתקן את דבריו של השואל בכך שכתב שאם שוכחים לספור יום אחד (גם למחרת) לא ניתן שוב להמשיך לקיים את מצוות ספירת העומר, וזה אינו, שהרי לרוב הראשונים אין חסרון של יום אחד מימי הספירה מעכב את קיום המצוות של ספירת העומר בשאר הימים, ורק לשיטת אחד מהראשונים הדבר מעכב[ב], ואנו חוששים לשיטתו רק לעניין הברכה של המצווה מאחר שברכות אינן מעכבות את המצווה ואילו ברכה לבטלה היא עוון חמור, ולכן פוסק השולחן ערוך[ג] שמי ששכח לספור יממה אחת ספירת העומר ימשיך לספור! ויקיים בכך מצוות ספירת העומר לרוב הראשונים, אלא שלא יברך בגלל חשש ברכה לבטלה.

אמנם אין להתעלם מכך שבדרך כלל מי ששוכח לספור יממה אחת שוב אינו מקפיד לספור כל כך בימים הבאים משום שהוא מרגיש כי ספירה ללא ברכה, אינה נחשבת, ואף שהרגשת טעות היא זו, מכל מקום כך היא ההרגשה אצל רבים.

ומעתה לפתרון: נראה לעניות דעתי להציע שאחרי סיום התפילה, הציבור יספור ספירת העומר על תנאי - כלומר שיתנו שאם יזכרו לספור שוב לאחר צאת הכוכבים אזי שספירה הנוכחית לא תחשב, ואם לא יזכרו לספור שוב לאחר צאת הכוכבים - אז הספירה כעת תעלה להם לשם מצווה. ספירה זו שהיא על תנאי יספרו ללא ברכה, ולכשיספרו שוב לאחר צאת הכוכבים יספרו עם ברכה. על ידי ספירת 'על תנאי' זו נראה שגם אם ישכחו לספור שוב לאחר צאת הכוכבים וכן למחרת במהלך היום, מכל מקום יוכלו להמשיך ולספור את ימי ספירת העומר עם ברכה.

וביתר ביאור: עצה זו מבוססת על פסק השולחן ערוך[ד] שאם אדם מתפלל עם הציבור מבעוד יום מונה עמהם בלא ברכה ואם יזכור בלילה יברך ויספור, והביאור הוא שמדובר באדם שמתפלל עם הציבור ערבית מוקדם (לאו דווקא בליל שבת) והציבור סופר מבעוד יום ואותו אדם חושש שמא לא יזכור לספור שוב לאחר צאת הכוכבים (או לאחר שקיעת החמה) אבל מאידך לא רוצה לספור כעת כי לדעת רוב הראשונים לא ניתן לקיים הזמן הזה שהוא עוד קודם השקיעה מצוות ספירת העומר שהרי היום הקודם עוד לא נשלם, ומשום כך העצה היא לספור על תנאי, שאם אכן יזכור לספור שוב לאחר צאת הכוכבים ספירה זו שהוא סופר כעת לא תחשב לו (ולכן יוכל לספור שוב בברכה) ואם חלילה לא יזכור לספור שוב אזי ספירה זו שהוא סופר כעת תעלה לו ותחשב לו למצווה לפי דעת מיעוט בראשונים[ה] שאכן ניתן לקיים מצוות ספירת העומר לאחר שהתפלל ערבית מוקדם על אף שהוא קודם שקיעת החמה, אבל יספור ללא ברכה כי סוף סוף לדעת רוב הראשונים אין ספירה זו יכולה להיחשב לו כמצווה.

והנה על אף שהמשנה ברורה[ו] לא ביאר כך את פסק השולחן ערוך, ולדעתו מדובר בציבור שמתפלל בזמן 'בין השמשות' אבל בציבור שמתפלל מבעוד יום אין שום שייכות לספור אז ספירת העומר, מכל מקום כמה וכמה מהאחרונים[ז] מפרשי השולחן ערוך פירשו את השולחן ערוך כפי שמוזכר לעיל שמדובר בציבור המתפלל מבעוד יום לפני שקיעת החמה, ולפי זה מאחר שהשולחן ערוך ייחס משקל וחשיבות לדעה זו (שאפשר לספור קודם בין השמשות) מסתבר שיהיה אפשר לצרף דעה זו ל'ספק ספיקא' להתיר לאדם שספר ספירה זו שהיא על תנאי קודם בין השמשות ושכח לספור לאחר צאת הכוכבים וכן ביום המחרת, להמשיך לספור בשאר הימים עם ברכה - ספק שמא הלכה כדעת רוב הראשונים שכל יום היא מצווה

בפני עצמה, ואף אם נאמר שהלכה כדעת הבעל הלכות גדולות שצריך ספירה רצופה, מכל מקום שמא ספירה זו שספר קודם בין השמשות עולה לו, וממילא לא פגם ב'תמימות'[ח].

ונראה שאף שהמשנה ברורה כתב כמה פעמים שספירה בין השמשות לאו כלום היא[ט], מכל מקום שמא גם הוא יודה שיש לצרף זאת לספק ספיקא, מאחר שסוף סוף דעת רוב הראשונים היא שאין חסרון של יום אחד מעכב את הספירה בשאר הימים ועיקר ההלכה כמותם, ודי לנו בספק כל שהוא נוסף כדי להתיר להמשיך לספור עם ברכה, וכבר כתב המשנה ברורה ביחס לדעה זו (לספור קודם בין השמשות) שאין לדחותה לגמרי, ואם כן שפיר מצטרפת דעה זו לספק ספיקא בנידון דידן[י].

שוב ראיתי[יא] בשם ספר 'ודברת בם' שהגר"ד פיינשטיין זצ"ל העיד שאביו הגדול הגר"מ פיינשטיין זצ"ל נקט שדי בספק כל שהוא ואף קלוש מאוד להכריע לברך כשדילג יום אחד.

ולסיכום: במניין לקבלת שבת מוקדם בשבתות שבימי ספירת העומר, נראה לי להציע שהציבור יספור ספירת העומר על תנאי ללא ברכה, ואו אז אף אם יהיה אי מי מהציבור שישכח לספור ספירת העומר בזמנה (ולמחרת) מלבד מה שלפי שיטות מסוימות קיים את מצוות ספירת העומר של אותו יום כמו כן יוכל להמשיך לספור את שאר הימים עם ברכה וממילא לא יזלזל בהמשך הספירה (לפי מה שמרגישים בטעות שספירה ללא ברכה אינה ספירה כלל), וה' יצילנו משגיאות[יב].

א - שער הציון בסימן רנ"ו ס"ק ה' עיין שם.
ב - ה"ה דעת הבה"ג מובא בתוס' מנחות דף ס"ו עמוד א'.
ג - סימן תפ"ט סעיף ח'.
ד - סימן תפ"ט סעיף ג'.
ה - בתוס' במנחות שם מוזכרת סברא זו שאפשר לספור ביום סמוך לחשכה.
ו - שם ס"ק ט"ז בשם הט"ז והגר"א ובשער הציון ס"ק כ"א בשם הפמ"ג שגם המג"א דעתו כך.
ז - עיין ביאור הלכה שם ד"ה 'מבעוד יום' שכותב שכך דעת הלבוש, אליהו רבא, חק יעקב ועוד.
ח - על דרך פסק השו"ע בשם תה"ד בסימן תפ"ט סעיף ח' ומ"ב ס"ק ל"ח.
ט - כן מוכח ממה שפסק בסימן תפ"ט ס"ק י"ג ועיין שער הציון סימן תפ"ט ס"ק י"ז ועיין עוד ביאור הלכה ד"ה 'מבעוד יום' שכתב 'ספירה קמייתא לאו כלום הוא מעיקר דינא'.
י - ועיין שם בשער הציון שכתב שאין לדחות דברו של האליהו רבא לגמרי.
יא - בשיעורי הגר"א וייס שליט"א פרשת אמור תשע"ב.
יב - ויש מקום לחשוש שמכיוון שבכה"ג הציבור לא כ"כ ישתדל לזכור לספור ספירה בזמנה משא"כ אם לא יספרו כלל לאחר התפילה, אך מ"מ מאחר שאין זה נוגע רק לספירה של אותה שבת אלא לספירות של המשך הימים (שכאמור אם אומרים לאדם לספור בלא ברכה מבחינתו זה לא נחשב וממילא מזלזל בכלל בספירה) נראה שהכדאיות עדיפה על חשש ההפסד. ועיין פס"ת הערה 99 שאכן אנשים מרגישים שספירה ללא ברכה לא נחשבת, ועיין שו"ע הרב שכתב שנכון שכבר מפלג המנחה לא יענה לשואל כמה יהיה לעומר היום, וראיה להנ"ל אמנם כותב שם מפורש שלא נוהגים לספור בקבלת שבת מוקדם.

קדשים תהיו

/ הרב אליהו בלומנצוויג*

ויאמר ה' אל משה לאמר. דבר אל כל עדת בני ישראל ואמרת אלהם קדשים תהיו כי קדוש אני ה' אלקיכם.

הדרישה המובאת בפסוק: קדושים תהיו, קשה היא ואינה מובנת. ידועים דברי רבותינו על הפסוק "אחרי ה' אלקיכם תלכו": וכי אפשר לו לאדם להלך אחרי שכינה? והלא כבר נאמר כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא! אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה.

ובמקום אחר אמרו: מה הוא חנון ורחום, אף אתה היה חנון ורחום.

תביעה זו, להידבק במידותיו, נאמרת על רקע הבנת הפער האדיר ביננו לבינו, ואף על פי כן עצומה היא. בפרשתנו התביעה נראית קשה עוד יותר. קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלוקיכם. קדושה פירושה הבדלות, פרישה . תיאורו של הקב"ה כקדוש, פירושו שהוא יתברך פרוש ומובדל מכל מציאות מוכרת ונתפסת. ואם כך הוא כיצד ניתן לדרוש מאיתנו - קדושים תהיו כי קדוש אני?!

תיאור ה' כחנון ורחום, אינו מתיימר לתאר אותו יתברך, אלא את פעולותיו כפי שנתפסות ומתפרשות על ידינו - בשכלנו. זהו תיאור הדברים כפי שהם נקלטים בכלינו האנושיים. ממילא יכולים אנו לשאוף ללכת במידות אלו. אך הדרישה קדושים תהיו כי קדוש אני נראית בלתי אפשרית. תיאור ה' כקדוש אומר רק שהוא יתברך לא שייך לשום מושג שאנו מכירים, זהו תיאור ששולל מה' כל תואר, ולמה אם כן נדרשים אנו להידמות!? כיצד אפשר שנידמה לקדושתו, להיותו פרוש ומובדל מכל מושג שאנו מסוגלים להבין!?

גם בדברי חז"ל עולה הקושי. במדרש אחד אומרים הם: אמר הקב"ה למשה, לך אמור לישראל - בני, כשם שאני פרוש כך תהיו פרושים, כשם שאני קדוש כך תהיו קדושים, הדא הוא דכתיב - קדושים תהיו.

ובמדרש אחר מובא: קדושים תהיו, יכול כמוני? תלמוד לומר - כי קדוש אני, קדושתי למעלה מקדושתכם...

פרושים ומקושרים

הביטויים המופיעים בסופה של פרשתנו, מעידים כי זוהי אכן הדרישה; להיבדל מהמציאות, לפרוש מהסובב: והייתם לי קדשים כי קדוש אני ה', ואבדיל אתכם מן העמים ...

עם ישראל נדרש להתקדש ולהבדל מן העמים, לפרוש מן המציאות הסובבת, והדבר אפשרי, שבנים אנו לה' אלוקינו, ונושאים אנו בתוכנו משהו מייחודו של אבינו - ביכולתנו להיבדל מן המציאות.

אך זה עצמו קשה. מחד, נתבעים אנו להיבדל מן הסובב, ויכולים אנו לזה. מאידך, בהסתכלות פשוטה, שייכים אנו למציאות הסובבת, לעולם הזה. כך עולה גם מהתביעה להתקדש, שנובעת כנראה מכך שאנו לא מובדלים, מכך שאיננו פרושים.

נראה, כי שני הצדדים נכונים: עם ישראל אוצר בתוכו תכונה של התקדשות והבדלות, אך עטופה היא במציאות השייכת לעולם הזה. שייך הוא לעליונים ולתחתונים, מורכב מזה ומזה; בצד הנפש האלוקית המפעמת בתוכו, מפעמת נפש בהמית.

תהליך אין סופי

אך אם אכן שייכים אנו גם למציאות העולם הזה, מה משמעות הדרישה להתקדש? כיצד אפשר לתבוע מעם לצאת מהמציאות אליה הוא שייך, איך אפשר לדרוש מאדם לפרוש ממה שהוא? לאן

עליו ללכת, מה עליו לעשות? הציווי להתקדש רק שולל את ההשתייכות למציאות הסובבת; אין בו אפילו רמז על פעילות חיובית הנדרשת מן האדם!?

נראה, כי הדרישה - קדושים תהיו, דווקא בגלל שהיא רק שוללת השתייכות לסובב, רחבה היא לאין שיעור. דווקא בגלל שפירושה נבדלות, היא אינה מצומצמת למעשה זה או אחר, אלא תובעת תהליך אין סופי. אנו פוגשים את הקדושה בהקשרים גבוהים המתאימים ליחידי סגולה, לשרידים אשר ה' קורא, ומאידך נתבעים אליה כל עדת ישראל - "דבר אל כל עדת ישראל... קדושים תהיו". מוצאים אנו את הקדושה בפרישה מהמותר, ומוצאים אנו אותה בפרישה מהדיוטות הנמוכות ביותר, מהבוץ העמוק ביותר במציאות - בפורש מהמולך ובפורש מן העריות. הגודר עצמו במה שהוא מותר - קדוש יאמר לו, והעושה את שצוה ונזהר מן האיסורים - קדוש יאמר לו, שהפרישה וההתגדרות בתחום הרשות היא התקדשות, ועשיית המצוות היא התקדשות - אשר קדשנו במצוותיו.

בכל דרגה, בכל מעשה פוגש האדם את התביעה - התקדש, הבדל. זוהי תביעה לתהליך אין סופי. נתבעת היא מכל אדם מישראל ומתייחסת לכל מערך החיים.

ואבדיל אתכם... להיות לי

איתא במדרש: ...משל למה הדבר דומה? למלך שקדש אשה. אמר לה, הואיל ונתקדשת לשמי, אני מלך ואת מלכה, כשם שהוא כבודי כך הוא כבודך, למה? שאת אשתי. כך אמר הקב"ה למשה - לך וקדש את העם, שנאמר - וקדשתם היום ומחר. קדשם הקב"ה ואמר להם לישראל ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, למה? כי קדוש אני ה'...

במדרש זה, מושלים חז"ל את הקשר בין הקב"ה לישראל לקשר בין מלך למלכה, קשר של קידושין. על פי המדרש, הקדושה שישראל נדרשים אליה היא התקדשות לה'. ההתקדשות כאן איננה פרישה והיבדלות מהעולם, אלא התיחדות והתיעדות לה'.

הגמרא בקידושין מבארת אומנם, שקידושין, פירושם איסור האישה על כל העולם, אך במדרש המובא עולה שפירושם הוא התיחדות לבעל; האישה הופכת מזומנת ומיועדת לו.

גם בתורה מוצאים אנו את הקדושה בהקשרים של התיחדות ולא רק במובנים של פרישה - ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, והייתם קדשים לאלקיכם.

הפרישה וההבדלות אם כן, אינם ההגדרה המלאה של מושג הקדושה, הקדושה היא גם התיחדות לה'. אך לא בכדי, ההגדרה הבסיסית והראשונית יותר של הקדושה, היא 'פרישה', שכן, בכדי ליעד דבר ולייחדו באופן מוחלט לה' חייב לבוא לפני כן שלב של פרישה ויציאה, הבדלות מקשרים אחרים, מהמציאות הנמוכה. אדם שמקושר למציאות הנמוכה, כמוהו כאישה המקושרת לאחרים, וכמו שלא ניתן לצייר התיחדות מלאה של אותה אישה עם בעלה, בלא שתנתק קודם את קשריה לאחרים, כך לא יתכן להתייחד לה' באמת בלא שקדמה לכך פרישה מהעולם הזה.

הקדושה - פרישה והתיחדות

הפרישה, ההיבדלות, מזככת את האדם וחושפת את ייעודו האמיתי, הטבעי. רק אחרי שיפרוש ויגדור את עצמו ממציאות העולם הזה, יוכל האדם ליעד את עצמו לה', להתייחד לו, להיות מזומן לו. רק לאחר שיתקדש מהמציאות הנמוכה, יוכל לקדש עצמו לה' יתברך.

ההתקדשות איננה מצווה פרטית. ההתקדשות היא כותרת לכל מערכת המצוות ולמערך החיים. ככל שעם ישראל יתקדש ויבדל מהמציאות הנמוכה, כך יזכה ויתקדש לאביו שבשמים.

*ישיבת ההסדר ירוחם.

סיפור לשבת

ולא תשבעו בשמי לשקר*

דמותו של הערבי שהתדפק על דלת ביתו של רבי יהודה בן־עטר, אב בית־הדין בעיר פאס שבמרוקו, לא הפתיעה את הרב ואף לא את שמשיו ובאי ביתו. שמו הלך לפניו כאיש פיקח וישר, וערבים רבים מהעיר וסביבותיה נהגו לשחר לפתחו כדי לשמוע מפיו עצה טובה, או אפילו כדי לקיים בוררויות בסכסוכים ובמריבות שפרצו בינם לבין עצמם. יתרה מכך, הכול גם ידעו כי שופט צדק הוא, ללא משוא פנים, גם במחלוקות שנתגלעו בין בני עמו היהודים לבני־דודיהם הערבים. אולם התרגשותו היתרה של האיש והמרחק שעשה - מהעיר תוניס - כדי להגיע אליו, העידו על הסיפור המיוחד שבפיו.

הערבי היה עשיר בכסף ובנכסים וכאמור התגורר בתוניס. יום אחד פיתח הערבי קשרי שותפות עם יהודי שסחר בהצלחה במגוון סחורות. הערבי השקיע את הכסף, היהודי רכש באמצעותו סחורות ולאחר מכן מכרן. ברווחים שהניבו המכירות התחלקו השניים בשווה. שנים התנהלה השותפות על מי־מנוחות ושני הצדדים נהנו ממנה. בחלוף הזמן נוצרה בין השניים מערכת יחסים של אמון מוחלט. הערבי נהג להפקיד בידי היהודי סכומי כסף גדולים, בלי שאף יטרח לנהל רישומים כלשהם בנוגע להוצאות וההכנסות. יום אחד מסר העשיר לידי שותפו סכום כסף גבוה במיוחד. היהודי, שמעולם

המשך בעמוד הבא...

לא החזיק בידיו כסף כה רב הוכה בסנוורים והתקשה לעמוד בפיתוי. חישוב מהיר שערך העלה כי יותר מעשר שנים יידרשו לו כדי להרוויח סכום זה באמצעות העסקאות היום־יומיות שהוא רגיל לבצע. מאבק איתנים ניטש בין יושרו הבסיסי לבין יצרו הרע שלבסוף גבר עליו והשיאו לעשות את הלא־ייעשה.

בחלוף כמה שבועות הגיע הערבי לבית שותפו היהודי לבקש את חלקו ברווחים. "ברוך הבא! ברוך הבא!", קידם את פניו היהודי, בהתלהבות מעושה. "זה זמן רב שעומד הנני מובטל ממלאכה ומחכה לך שתבוא אליי כהרגלך ובידך סכום כסף על־מנת שאוכל לפתוח מחזור חדש של עסקים!". ברגע הראשון לא הבין העשיר את משמעות הדברים. אולם לאחר שהחליף עם שותפו כמה משפטים נוספים, ירד לפתע לסוף כוונתו. תחילה עוד ניסה לחייך בסוברו כי שותפו הסוחר משתעשע עמו בדברי הלצה, אך כעבור רגע קלט לתדהמתו, כי אחרי שנים ארוכות של יחסי קרבה ואמון הדוקים טמן לו שותפו מלכודת מכוערת. מוחו של העשיר חישב בקדחתנות את צעדיו הבאים. הוא הבין כי לא יהיה לאל־ידו לעשות מאומה, באין לו הוכחות כלשהן. עתה נחמץ ליבו בקרבו על כל האמון המופרז שנתן בשותפו ועל כי לא השכיל לנהל רישום כתוב וחתום המפרט את סכומי הכסף שהפקיד בידיו. רעיון צץ במוחו. כרבים מתושבי מרוקו, יהודים וערבים, שמע גם הוא על רבי יהודה בן־עטר. הוא ידע כי רב קדוש הוא וכי שמו נישא בהערצה בפי כל מכריו. "יודע מה?", אמר ליהודי, "הישבע לי בשמו של רבי יהודה בן־עטר כי לא קיבלת מידיי בשבועות האחרונים דבר וכי אינך מחזיק ברשותך כסף שנתתי לך"...

בתחילה נבהל הסוחר. הוא ניסה להתחמק מהשבועה, בנימוקים שונים ומשונים. הערבי הוסיף ללחוץ עליו והסוחר הבין כי אם יוסיף להתנגד יתפרש הדבר כהודאה מפורשת בגניבה. חיוורון הציף את פניו כשהוציא מפיו את מילות השבועה ובמיוחד בשעה שהזכיר את שמו של רבי יהודה. העשיר הערבי הסתלק בפחי נפש מבית שותפו היהודי. הסוחר התאושש מהזעזוע והפחד שפקדוהו בזמן שנשבע לשקר. הוא הביט בצרור הכסף השמן שהחזיק במקום סתר בביתו, וחייך לעצמו. "אבידת גוי מותרת...", ניסה להשקיט את מצפונו. חלפו עוד כמה ימים וגם שאריותיהם האחרונות של רגשי האשמה התאדו ונעלמו. כעת, כשחש עשיר לכל דבר, החליט לערוך 'סעודת עשירים' לכמה מחבריו הטובים. הוא סיפר להם כי נתגלגלה לידיו "עסקה נדירה" שהצמיחה לו רווחים עצומים אשר מעתה ישנו את חייו. בעיצומה של הסעודה ירד הסוחר למרתף ביתו כדי להעלות משם כמה בקבוקי יין משובח. מרתף זה שימש גם מחסן לסחורותיו. היו שם כדי שמן, קורות עצים, דבק לחיבור העצים ועוד. הוא סקר את כל אלה בקורת־רוח ובשביעות־רצון עצמית. כשעלה מן המרתף ובקבוקי היין בידיו שכח בפנים את הנר הדולק שהביא עמו. לא עבר זמן רב וריח חריף של עשן מילא את הבית. בטרם הספיק הסוחר להביט כה וכה ולהבין את שאירע, נראו לשונות האש הראשונות בוקעות ועולות מקומת המרתף. הנר נפל ופגע באחת הסחורות הדליקות והציתה.בתוך פחות משעה לא נותר דבר מכל רכושו של הסוחר. ביום שלמחרת השריפה יצא העשיר הערבי לפאס.

"באתי אל כבוד הרב הקדוש כדי לספר לו את סיפורי", אמר הערבי לרבי יהודה בן־עטר וגולל באוזני אב בית־הדין את השתלשלות הדברים. "בטוח אני כי העונש שניחת על ראשו של שותפי לשעבר, בא לו בשל שבועת השקר שנשבע בשמו של הרב", אמר בהרגשות גדולה. הערבי הוציא מכיסו צרור כסף וביקש להגישו לרב, כאות ביטוי להערצתו כלפיו. אם יש בקרבנו אנשים קדושים כמו כבודו, ברצוני להעלות להם מנחה מהשפע שנתן לי האלוקים", אמר. אולם רבי יהודה - שמעולם לא הסכים ליהנות ממעמדו ולקבל מתנות, אלא התפרנס ממלאכתו כצורף כסף וזהב - סירב בנימוס. "ראשית, אינני נוטל מתנות מידי אדם", אמר. "ושנית, לא אוכל ליהנות מכסף שהגיע אליי לאות תודה על ענישת איש מאחיי בידי שמים, גם אם הדבר אירע לו בשל שבועה לשקר"... רבי יהודה בן־עטר הפנה את העשיר הערבי למנהל קופת הצדקה בפאס וזה חילק את הכסף בין עניי העיר.

*מאת הרב זלמן רודרמן שיחי', מתוך הסדרה 'בין הדגים לזמירות'

שביבים / שאול שיף

ממנהגי החסידים בספירת העומר

1. ספירת העומר נערכת בהתלהבות רבה ובהתרגשות המוצאת את ביטויה בין השאר באמירת הברכה בקול רם "חוצב להבות אש".
2. כמעט בכל העדות החסידות פותחים את ה"ספירה" ב"לשם יחוד" הנאמר ברגש רב, ולאחר הברכה והספירה נאמרים הפרקים והתפילות שנקבעו לשם כך על-פי הקבלה.
3. ישנן "חצרות" כגון קרלין ובלז המקיימות את ה"ספירה" לאחר אמירת קדיש יתום שלאחר "עלינו לשבח" (ואחרים אף אומרים קדיש נוסף לאחר הספירה), אך במרביתן סופרים את ספירת העומר לפני "עלינו לשבח".
4. ל"ג בעומר נחוג אצל החסידים ברגש מיוחד. נערכות סעודות "שבת-אחים" בהשתתפות האדמו"רים וראשי העדה, ואחרי כל תפילה שרים את הפיוט "בר יוחאי" ושירים אחרים תוך ריקודים עליזים. יש הנוהגים לשיר את "בר יוחאי" גם בליל שבת שלפני ל"ג בעומר, בין קבלת שבת לתפילת ערבית.
5. למרות שבכמה עדות חסידיות נהוג שלא להסתפר כלל במשך

כל ימי הספירה הרי שונה הדבר לגבי ילד שמלאו לו - או שעתידים להימלא לו - שלוש שנים בתקופה הקרובה ל"ג בעומר (ורוב החסידים בארץ-ישראל נוהגים כך גם אם יום ההולדת רחוק בחדשים מספר מל"ג בעומר). ילד זה זוכה לתספורתו הראשונה בחייו - להשארת פאות הראש - בל"ג בעומר דווקא. דבר זה נעשה בשמחה גדולה תוך כיבוד אנשי בית המדרש במזונות וי"ש לאמירת "לחיים", ורבים נוהגים לקיים מצווה זו במירון, על ציונו של רבי שמעון בר יוחאי שיום ההילולא שלו חל בל"ג בעומר, לצלילי תזמורת חסידית וריקודי חסידים בשמחה של מצווה.

6. נוהגים להרבות בלימודי ספר הזוהר הקדוש ביום ל"ג בעומר.
7. אצל רבות מן העדות החסידיות נהוג שלא לומר "תחנון" מיום כ"ט לעומר ועד ליום ל"ה בו. השבוע שחל בו ל"ג בעומר הנקרא שבוע "הוד" (על-שום מידת ההוד, מן הספירות הקדושות שכנגדן ימי ספירת העומר, כאמור בתפילה המיוחדת שלאחרי ה"ספירה").

ממנהגי יהדות מרוקו

1. בליל שני של פסח לאחר תפילת ערבית מחלק שמש בית-הכנסת למתפללים מלח מתוך שקית או גבישי מלח קטנים. המתפללים קושרים את המלח בפינת הממחטה או בתוך נייר. רבים נוהגים לקחת גוש מלח קטן שאין צורך לצוררו. וכן כתב הרב ברוך אסבאג זצ"ל בספרו "מנחת משה":

"סגולה וסוד גדול לאחוז בידו מעט מלח בליל ראשון לספירת העומר".

2. אסור להסתפר עד ל"ד בעומר (ולא עד ל"ג בעומר), כך פסק מרן ה"בית-יוסף", וכן כתב בספרו הנ"ל רבי ברוך אסבאג זצ"ל. אך כיון שלא נזכר איסור התגלחת, לא נהגו לאוסרה, ויש הנוהגים בעצמם חומרא.
3. בי"ד באייר, יום פסח שני, עורכים הילולא לכבוד התנא ר' מאיר בעל-הנס, הנקראת "הילולא דרבי מאיר".
4. בל"ג לעומר, הנקרא "הילולא של רבי שמעון" (בר יוחאי), לאחר תפילת ערבית, מוכרים בבית-הכנסת נרות או כוסות שמן לזכר רבי שמעון בר יוחאי ורבי מאיר בעל הנס ואחריהם לתנאים, אמוראים, ורבנים הקבורים במרוקו. נהגו לנסוע להשתטח על קברות צדיקים ולעשות סעודה והילולא ליד הציונים. בארץ נוהגים לעלות בל"ג בעומר למירון, לקברו של רבי שמעון בר יוחאי.
5. בספירה של הלילה האחרון נוהגים לומר "היום תשעה וארבעים יום לעומר שהם שבעה שבועות תמימות".
6. בשבתות שבין פסח לעצרת קוראים פרקי אבות ופרקי משלי (ראה סעיף 1. 2). נוסף לכך גם קוראים, אחרי מנחה של שבתות אלה, ארבעה קטעים מן ה"אלפא ביתא" (תהילים קיט): בשבת ראשונה א - ד, בשנייה ה - ח, וכן הלאה.

מכים בחומה בפטישים

בספר הקדום אוצר י"ד החיים (אות תג) כתב דבר פלא בשם ספר "צרור המור", שהביא משמיה דרבי דוד קמחא. לפיו, אלכסנדר מוקדון סגר ונעל את גוג ומגוג בהרים גדולים וגבוהים שאין להם מוצא אלא ממקום אחד. ובאותו מקום בנה בנין חזק וחומות ברזל על מנת שלא יוכלו לצאת משם. ובאותה חומה עשו חידוש מחוכם ונפלא ביותר: בנו מבחוץ אנשים שעשויים מברזל שמכים בחומה בפטישים וקרדומות, ועי"כ נדמה לאנשים הכלואים בפנים שיש אנשים שעומדים בחוץ ובונים ומחזקים את החומה בכל עת ובכל שעה, כדי שלא יצליחו לצאת משם לעולם. ומסיים שם: שבנין זה לא יהרס ולא יפתח עד ביאת גואל צדק במהרה בימינו.

"סיום" על דף

מספר יו"ר "עזר מציון", הרב חנניה צ'ולק שליט"א (על פי "ברכת דוד") מעשה בזוג הורים שחיו בארה"ב, אשר בנם החליט יום אחד לחזור בתשובה. צעדו של הבן גרם להלם במשפחה המשכילה. האב - שהיה מתאגרף מפורסם, והאם - שעסקיה חבקו עולם, חשבו לתומם שבנם המוכשר ישתלב בעולם האקדמי. הבן, שהחל לימודיו באחת האוניברסיטאות היוקרתיות בארה"ב ועשה חיל, החליט לעשות מפנה ולחזור בתשובה. ההורים שלא היו מסוגלים 'לעכל' את ה"בשורה המרה", וניסו לשכנעו שהם מוכנים שילמד תורה, אך גם ילמד באוניברסיטה ויצא עם מקצוע ביד. אך הבן קבע בפסקנות: אני הולך ללמוד תורה! עם הזמן התרגלו ההורים לדרישותיו "המוזרות" בנושא המזון, והחליטו להיענות לדרישותיו. האב, שאיבד את מעמדו בעולם האיגרוף בו עשה חיל, החליט לארוז את מטלטליו ולטוס לעיר מגורי בנו כדי להתרשם מאורח חייו. אט-אט החל האב להשתלב בקהילה, והגיע עם בנו ונכדיו מדי יום לתפילות בביהכ"נ ואף ליווה את נכדיו ל"חיידר". ואז לאחר מספר חודשים זה קרה. "בני יקירי" - אמר האב לבנו - המוכן אתה להקדיש לי מעט מזמנך היקר וללמוד איתי גמרא? "אבא יקר" - אמר הבן - את כל זמני אני מוכן להקדיש לך! וכשנימת עצב נשמעת בקולו הוסיף: אך לא נראה לי שהדבר אפשרי, אתה צריך ללמוד שתי שפות כדי לקרוא אפילו משפט אחד בגמרא - לשון הקודש וארמית, האם תהיה מסוגל לעמוד בכך? כשחיוך על פניו ענה האב: אתה בוודאי יודע, אני אוהב מאבקים... באותו יום פנה הבן לראש הישיבה והתייעץ כיצד לעשות את הבלתי אפשרי. בהדרכת הרב קבע עם אביו ללמוד כל יום כמחצית השעה, ולפי ההתקדמות, נגדיל את זמן הלימוד. כעת כבר עמד האב ליד בנו, חבוש טלית ותפילין, כשעל הסטנדר שלידו מונחות שתי גמרות מסכת מגילה, אותן הכין מבעוד מועד, ומיד בסיום התפילה, כשהם עטורים בתפילין, פתחו את הגמרות. נבוך קמעא מיושבי ביהכ"נ, ביקש הבן מאביו להפוך את הגמרא על צידה השני. הגמרא כתובה בשפה שבה קוראים מימין לשמאל... - הסביר לאביו.

צעד ראשון וקטן בדרך ארוכה פסעו האב והבן באותו יום. כל מילה של המשנה הראשונה נזקקה להסברים ארוכים ומפורטים של הבן, שביאר לאביו מגילה מהי, ומי הם אחשוורוש ואסתר, באיזו תקופה חי יהושע בן-נון שחומות הערים תלויות בשמו, מה פעל ומי היה רבו, מי הוציא את עם ישראל ממצרים ולמה הם בכלל הגיעו לשם וכן הלאה וכן הלאה. קביעות זו עמדה במבחן הזמן, האב לא התייאש והבן גילה סיפוק רב, וכך בשעה טובה ומוצלחת הם סיימו את הדף הראשון לאחר שנה תמימה! דמעות רבות זלגו מעיני האב עת חיבק את בנו כשכל גופו רועד מהתרגשות. "סיום!" - לחש לבנו - אני רוצה לעשות מסיבת ענק לכבוד דף הגמרא הראשון שזכיתי ללמוד בפעם הראשונה בחיי. אוכל רב הוגש אל השולחנות באותו ערב. הייתה זו סעודת הסיום המפוארת ביותר שמי מהמשתתפים חווה אי פעם. במרכז האולם עמד חתן השמחה, ולחץ בחום את ידיהם של מברכיו. הקהל כולו קם על רגליו עת פסע פנימה פוסק הדור רבי משה פיינשטיין זצ"ל. כן, גם הוא בא לכבד בנוכחותו את ערב נדיר הזה.

בהדרכתו נערך הסיום, למרות שאין נהוג לערוך סיומים אלא על מסכתות שלמות, שכן אמר הגר"מ פיינשטיין כי מקרה זה הוא כה מיוחד, שצריך לערוך לכבודו סיום.

בשעת ליל מאוחרת עלה האב על יצועו. המחשבות התרוצצו במוחו ללא הרף ומאורעות חייו חלפו ביעף אל מול עיניו. רואה הוא את עצמו כילד קטן בשכונת העוני בה התגורר, ורגע אח"כ ניצבת מולו תמונת סבו מפולין מעוטר בזקן ופיאות, המונחת במגירה כל שהיא בביתו שבקליפורניה. לאחר נדודי שינה רבים נרדם האב כשחיוך רחב משוך על פניו. היה זה לילו האחרון. למחרת בבוקר אמרו הרופאים למשפחה ההמומה, שמעולם לא ראו נפטר עם פנים מאירות כל כך. הלוויה רבת-משתתפים נערכה לאותו יהודי שזכה בסוף ימיו לקבוע עיתים לתורה. ימים רבים הדהדה באוזני משתתפי ההלוויה, הכרזת רבי משה פיינשטיין שקרא ליד מיטת הנפטר "יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בדף אחד!"

שבע באמת

היו זמנים שהאדמו"ר הזקן, בעל התניא, היה נודד בעיירות ישראל כשהוא מעלים את זהותו. באחד הימים הגיע לביתו של יהודי, למדן, ירא-שמים ועשיר גדול, שהצטיין במיוחד בהכנסת-אורחים. הוא בנה בית-הארחה מיוחד, עם פתחים מכל ארבעת הכיוונים, כאברהם אבינו בשעתו, והציב שם משרתים שתפקידם לשרת כל עובר ושב, ללא תשלום..

כאשר רבנו הזקן הגיע לשם, הכיר בו בעל-הבית כי הוא איש מורם מעם וביקש לשוחח עמו. האיש שפך את ליבו לפני הרבי ואמר: "אני משקיע מאמצים רבים כדי לעזור לעניים ולנזקקים, אבל אני מרגיש שהדברים לא נעשים באמת". כאן פרץ בבכי וקרא: "מה ערך לכל מעשיי הטובים, כאשר הדבר אינו נעשה באמת?".

הרבי שקע בהרהורים ולבסוף אמר: "אבל העני נעשה שבע באמת".

ואהבת לרעך

איזהו אוהב? האוהב את הבריות!

האמת ניתנה להיאמר: כדי להיות אוהב יש לאהוֹב. מסופר על רב חיים מוולוז'ין שנאלץ לעבור עם תלמידיו ביער מסוכן. באמצע היער גילו את סודו האפל: קבוצה של שודדים הקיפה אותם הודיעה להם שהם עומדים לשדוד את כספם ולאחר מכן לרצוח אותם. רב חיים ביקש מהם לחכות כמה דקות כדי להתכונן למוות, ובזמן הזה הוא התבונן בפניו של מנהיג השודדים. אחרי זמן מה צעק המנהיג 'ברחו' ורב חיים ותלמידיו נמלטו. כאשר תלמידיו שאלו את רב חיים איך קרה הנס, רב חיים הסביר: כאשר השודדים אמרו לנו שהם ירצחו אותנו, התמלאתי כעס ושנאה. אך לא רציתי להיפרד מהעולם בתחושת שנאה וכעס, ולכן, כדי להתגבר על הזעם, עבדתי על עצמי לחוות אמפתיה כלפי השודדים. כנראה שאיש מעולם לא הביט כך במנהיג שלהם, ומשום כך הוא לא היה מסוגל לפגוע בנו.

את התובנה הזאת אפשר ללמוד מספר משלי: 'כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם' (כז, יט) וכפי שרש"י מסביר (יבמות קיז ע"א): 'כמים הללו שאדם צופה בהן ורואה בהם פנים כפניו אם הוא שוחק הם שוחקות ואם הוא עוקם הם עקומות כן לב האדם לאדם האחר.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il

נשמח לקבל תגובות
והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net